

ЛІКВІДАЦІЯ «ДЕРЖПРОГРАМИ ПОДАТКОВИХ МАЙДАНЧИКІВ» ЯК НЕВІДКЛАДНИЙ НАПРЯМОК ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

БІЛОУС Василь Васильович,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
криміналістики Національного юридичного
університету ім. Я. Мудрого

Надзвичайно дорогою і абсолютно немислимою у III тисячолітті ціною [1; 2] нашому народу доводиться відстоювати конституційні права і свободи, духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище, природні ресурси, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність власної держави. Але навіть перед обличчям реальності зовнішньої загрози військової агресії проти України і її народу не слід забувати про необхідність протидії внутрішнім викликам, що перешкоджають сталому розвитку нашої країни як рівноправного партнера у цивілізованому світі, однак слугують каталізатором для відродження національної свідомості.

Перехід України до ринкової суспільно-економічної системи, а відтак, формування конкурентного середовища, демократичних інститутів та громадянського суспільства багато в чому залежить від ефективної політики щодо усунення чинників трансформаційної кризи, подолання її негативних наслідків, протидії поширенню асоціальних та антисоціальних процесів, особливо криміналізації економічних відносин. Тому створення ефективної системи запобігання та протидії економічній злочинності в умовах переходу до ринкової економіки є важливою стратегічною теоретико-прикладною проблемою [3]. У зв'язку з цим однією з найбільших внутрішніх загроз, що створюють реальну небезпеку широкому колу життєво важливих національних інтересів нашої держави, визначених ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України», слід визнати масштабну корупцію, тінізацію економіки та пов'язане з цим зростання обсягів кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Легальні інструменти ринкової еко-

номіки (юридичні особи, правочини, цінні папери тощо) широко використовуються з метою злочинного збагачення окремих («обраних») верств населення. В інтересах, як правило, «невстановлених слідством і судом» беніфеціарів підставні засновники систематично і масово створюють фіктивних суб'єктів господарювання, які під номінальним керівництвом підставних керівників у межах фіктивно здійснюваної господарської діяльності укладають фіктивні правочини і здійснюють на їх виконання фіктивні фінансово-господарські операції, що призводить до фіктивізації лівової частки вітчизняної економіки та руйнації економічного базису держави на тлі практично абсолютної безкарності за вчинене.

Незважаючи на відносно низьку питому вагу фіктивного підприємництва у загальній структурі злочинів, заподіяні ним збитки настільки великі, що постійне вдосконалення форм і методів боротьби з цим видом злочинів залишається надзвичайно актуальним завданням. Адже фіктивне підприємство постало незамінним знаряддям учинення цілої низки корисливих злочинів (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, шахрайства з фінансовими ресурсами тощо). Суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності стали основою для створення «конвертаційних (конверсійних) центрів», обсяг операцій яких лише з незаконного переведення грошових коштів у готівку становить в Україні 400–600 млрд грн. на рік [4]. Механізм їх створення й подальшого використання невпинно вдосконалюється. За два останні десятиліття на початку розрізнені й малокеровані «метелики-одноденки» через «податкові ями», укрупнення та монополізацію злочинного бізнесу трансформувалися в таке ганебне вітчизняне ноу-хау як «сертифіковані (податкові) майданчики» або «програмні (правильні) підприємства», що протягом чотирьох останніх років функціонують під прикриттям так званої «державної програми» [5; 6]. Щорічні втрати держави від злочинної взаємодії легального бізнесу з «майданчиками», що надає можливість не платити державі ПДВ і податок на прибуток, але при цьому обготівковувати гроші, оцінюються у 100 млрд грн. [7]. Монополізація ринку цих злочинних послуг була здій

снена під проводом сумнозвісної «Сім'ї», що стало підставою для віднесення України разом з Афганістаном, Бірмою, Болгарією, Венесуелою, Гвінеєю-Бісау, Північною Кореєю і Чорногорією до числа «мафіозних країн», де держава зовсім не є жертвою рекету і тиску злочинності на чиновників: навпаки, вона сама бере під контроль злочинні кола, однак не для того, щоб ліквідувати їх, а щоб поставити на службу економічним інтересам правителів, їх близьких і партнерів [8]. Через це всі зусилля скеровуваних «Сім'єю» державних правоохоронних і контролюючих органів були спрямовані на боротьбу виключно з непідконтрольними їй «партизанами» і клієнтами останніх – легальними платниками податків, яких було примушено до співпраці з «сертифікованими майданчиками» шляхом застосування широкого арсеналу фіскально-каральних заходів: податкових перевірок із багатомільйонними донарахуваннями податкових зобов'язань і штрафних (фінансових) санкцій або «транзиту» податкових зобов'язань і кредиту з ПДВ, визнання суб'єктів господарювання відсутніми за місцем реєстрації, укладених правочинів – нікчемними, здійснених фінансово-господарських операцій – нереальними тощо; неправомірного кримінального переслідування посадових осіб суб'єктів господарювання за ланцюгом товарно-грошових потоків «від виробника до кінцевого споживача» з умисним створенням умов для «врегулювання» вищеперелічених проблем виключно у корупційний спосіб. Два останні роки поспіль Україна з найгіршим показником з усіх держав Східної Європи посідає 144 місце серед 177 країн у світовому рейтингу корупції Transparency International. Це відносить нашу державу до групи країн з підвищеним ризиком, до якої входять Камерун, Іран, Нігерія, ЦАР, Папуа-Нова Гвінея [9]. Тому останніми роками бізнес віддавав на хабарі близько половини свого обороту. Тільки за основними корупційними напрямками з легального обігу до кипень чиновників щорічно виводилося понад 160 млрд грн. [10; 11]. Відтак через надмірне податкове навантаження і один із найвищих у світі рівнів корумпованості державного апарату вітчизняні підприємці були поставлені в штучно створені умови, що змушували їх вдаватися до систематичного ухилення від сплати податків і здобуття величезних обсягів «чорної» готівки не з метою власного збагачення, а для задоволення злочинних вимог чиновників, «ви-

живання» у прямому і переносному сенсі як бізнесу, так і людей – його основної рушійної сили.

Підприємці неодноразово висловлювали глибоке занепокоєння тим, що при зміні політичних еліт і пов'язаних з цим можливих незбалансованих підходах до розбудови в Україні правової держави і ринкової економіки їх вимушені «зв'язки» з фіктивними суб'єктами господарювання і участь у «держпрограмі» можуть стати підставою для невиправдано різких кроків оновленої влади і остаточного знищення вітчизняного бізнесу. Тому, отримавши унікальний історичний шанс на кардинальні перетворення у зв'язку з нещодавніми довгоочікуваними внутрішньополітичними змінами, вітчизняний бізнес очікує невідкладних, чітких і рішучих кроків щодо повної і безповоротної ліквідації економіко-кримінального феномену «держпрограми податкових майданчиків», а не взяття його на озброєння новопризначеними можновладцями для задоволення власних меркантильних інтересів. Приводом для тривоги за останнє слугує той факт, що активні провідники «держпрограми» регіонального і загальнодержавного рівнів продовжують залишатися на свободі. І попри широковідому їх причетність до вчинення злочинів саме цієї категорії кримінальне переслідування відносно них здійснюється за інші кримінальні правопорушення [12; 13].

Національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм в економічній та інших сферах. Вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки України зумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам і повинен ґрунтуватися на принципах: пріоритету прав і свобод людини і громадянина, договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів, верховенство права, своєчасності та адекватності заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам (ст. 5 Закону України «Про основи національної безпеки України»). Тому актуальність налагодження якісно іншої взаємодії суспільства та держави, утвердження інноваційної моделі розвитку, відродження вітчизняного бізнесу та інвестиційного клімату, інтеграції України в європейський політичний, економічний і правовий простір з метою розвитку рів

ноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України зумовлюють невідкладність консолідації зусиль представників усіх верств суспільства, гілок влади, бізнесу, наукових і практичних кіл над розробкою і узгодженням «суспільної угоди», основними умовами якої повинні стати: (1) розробка і законодавче закріплення справедливої системи оподаткування; (2) неухильне виконання кожним визначеного ст. 67 Конституції України обов'язку щодо сплати податків і зборів у порядку і розмірах, встановлених законом; (3) розподіл і витрачання державних коштів усіма уповноваженими суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення з суворим дотриманням принципів цільового призначення, максимальної економії та ефективності, відкритості та прозорості, об'єктивної та неупередженої оцінки цінових пропозицій, запобігання корупційним діям і зловживанням; (4) спільний для всіх верств населення – від найменш соціально захищених громадян до найзаможніших олігархів «нульовий» рівень терпимості до корупції і безкомпромісна боротьба з нею як передумовою виникнення і поширення тіньової економіки, підґрунтям попиту на злочинні послуги стійких злочинних об'єднань у сфері господарської діяльності; забезпечення торжества невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; (5) викриття і ліквідація усіх фіктивних суб'єктів господарювання і «конвертаційних центрів» шляхом притягнення до найсуворішої кримінальної відповідальності осіб, причетних до їх створення і функціонування; (6) проведення «амністії капіталу», яка повинна передбачати введення мораторію на податкові перевірки за період, що передує її запровадженню, і безумовне звільнення від будь-якого переслідування платників податків, «інфікованих» зв'язками з фіктивними суб'єктами господарювання у минулому; (7) розроблення і законодавче закріплення вичерпного переліку ознак фіктивності суб'єктів господарювання і критеріїв їх ризико-орієнтованого оцінювання на предмет виявлення цих ознак на стадії створення, функціонування і припинення діяльності; (8) створення загальнодоступних багатofункціональних автоматизованих електронних систем штучного та/або комбінованого інтелекту і регулярно оновлюваних банків даних, які дозволяли ще на переддоговірній стадії у режимі реального часу самостійно здійснювати перевірку

ку потенційних контрагентів на предмет легальності останніх та відсутності обґрунтованих ризиків від правовідносин з ними (інформаційно-аналітичне забезпечення поширеної у розвинених країнах процедури «Due Diligence» – «забезпечення належної добросовісності»); (9) реформування органів доходів і зборів України зі збереженням позитивного досвіду впровадження ІТ-інновацій і формування єдиного інформаційного простору правоохоронних і контролюючих органів; (10) перегляд норм регуляторного, податкового, фінансового, кримінального та іншого законодавства, спрямованих на унеможливлення створення і функціонування в майбутньому фіктивних суб'єктів господарювання, посилення відповідальності за подальше після «амністії капіталу» користування послугами таких суб'єктів і за провадження персональної відповідальності за неправомірні донарахування податкових зобов'язань; розробка дієвих криміналістичних методик розслідування злочинів даної категорії.

Список використаних джерел:

1. 94 людини загинуло за час протестів в Україні – МОЗ [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2014, 28 лютого. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/02/28/7016713/>
2. Путін оголосив Україні війну [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2014, 01 березня. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/03/1/7016683/>
3. Хавронюк М. І. Теоретико-кримінологічне дослідження детермінації економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки: Рецензія / М. І. Хавронюк // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2009. – №2. – С. 120.
4. Обнальний зуд // Бизнес. – 2011. – №16 (951). – С. 20.
5. Білоус В. В. Боротьба з фіктивним підприємництвом: реалії та перспективи / В. В. Білоус // Напрями удосконалення протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності: [зб. наук праць за матер. міжнар. наук.-практ. конф., 2–3 грудня 2011 року] – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. – С. 23–27
6. Білоус В. В. «Держпрограма» і «сертифіковані майданчики»: новели злочинних технологій збагачення / В. В. Білоус, О. П. Білоус // Стратегія і тактика правових реформ: виклики сучасності: зб. матер. міжнар. юрид. наук. –практ. конф. «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 05 березня 2013 року. – К., 2013. – С. 234–240

7. Мостова Ю. Ліс за деревами [Електронний ресурс] / Ю. Мостова // Зеркало Недели, 2014, 28 лютого. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/lis-za-derevami-_.html
8. В Украине нацинтересы переплетены с интересами мафии, – Slate.fr [Електронний ресурс] // Лига.Новости. – 2012, 15 травня. – Режим доступу: http://news.iiga.net/foreign/politics/661926-v-ukraine_natsinteresu_perepleteny_s_interesami_mafii_siate_fr.htm#disqus_thread
9. Украина заняла 144 место в мировом рейтинге коррупции [Електронний ресурс] // Левый Берег. – 2013, 15 грудня. – Режим доступу: http://economics.lb.ua/state/2013/12/03/243887_ukraina_zanyala_144_mesto_mirovom.html
10. Озвучены масштабы коррупции при Януковиче: минимум 160 млрд грн. ежегодно [Електронний ресурс] // Левый Берег. – 2014, 26 лютого. – Режим доступу: http://economics.lb.ua/business/2014/02/26/257304_ozvucheni_masshtabi_korrupsii.html
11. Лев Парцхаладзе виступив із вимогою до корумпованих чиновників залишити посади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.address.ua/lev-partshaladze-vistupiv-iz-vimogoyu-do-korumpovanih-chinovnikiv-zalishiti-posadi-8124/>
12. Ремажевська Л. Правоохоронні органи вже «працюють» по заводу Курченка – ЗМІ [Електронний ресурс] / Л. Ремажевська // FINANCE.UA. – 2014, 26 лютого. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/2014/02/26/319999>
13. Жилин в розыске за призывы резать уши и убивать [Електронний ресурс] АТН. – 2014, 26 лютого. – Режим доступу: <http://atn.ua/obshchestvo/zhilin-v-rozyske-za-prizyvy-rezat-ushi-i-ubivat>

